

Un edifici, un barri, unes vides: cinema

Joan Carles Romaguera

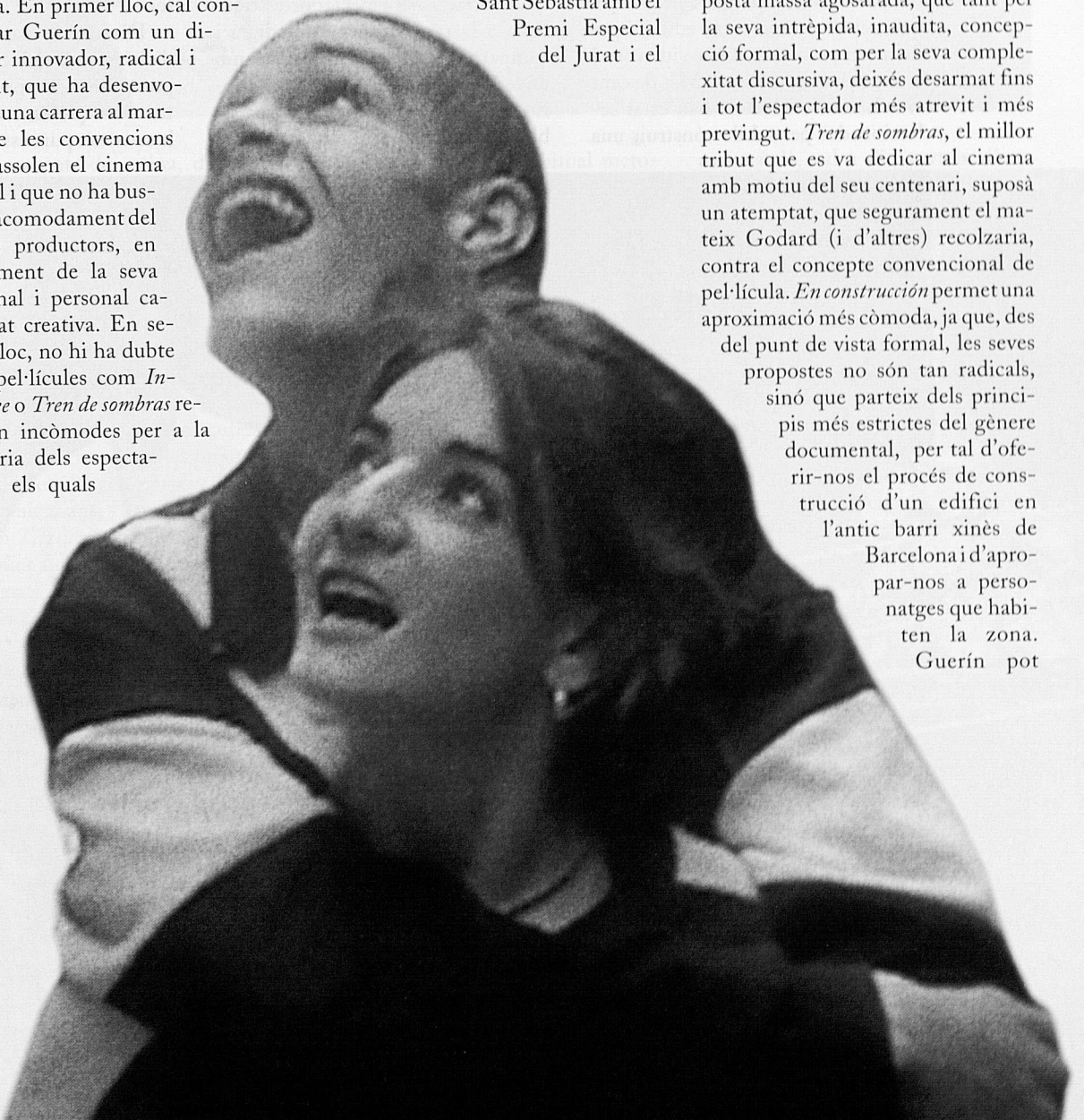
Els terrenys cinematogràfics transitats per José Luis Guerin no són accessibles per a qualsevol que, per casualitat, es topi amb alguna de les seves obres, sinó que estan reservats per aquells que presentin una predisposició especial, per aquells vertaderament interessats en l'obra d'un cineasta essencial avui dia i que considerin que el cinema encara, després de superat el segle d'existència, pot ser reivindicat com una manifestació artística. Són dos els motius que provoquen una afirmació que ja m'agradaria que fos una gran mentida i que revelessin el cineasta català com un cineasta que provoqués llargues coles a les taquilles i que les seves pel·lícules formessin part de la memòria popular i col·lectiva. Malauradament, haurien de canviar molt les coses, potser massa. En primer lloc, cal considerar Guerin com un director innovador, radical i atrevit, que ha desenvolupat una carrera al marge de les convencions que assolen el cinema actual i que no ha buscat l'acomodament dels grans productors, en detriment de la seva original i personal capacitat creativa. En segon lloc, no hi ha dubte que pel·lícules com *Innisfree* o *Tren de sombras* resulten incòmodes per a la majoria dels espectadors, els quals

es troben davant unes obres que requereixen una participació per part seva, i no una simple assistència passiva. Al contrari de tots aquells que el consideren com un director elitista, reservat a estudiosos, cinèfils i altres, penso que Guerin és un autor que mostra el màxim respecte cap a l'espectador, al qual considera intel·ligent, al contrari de tota mena de productes, sobretot hollywoodencs, però també espanyols, que prenen a l'espectador per un imbècil.

Sembla, emperò, que, i amb motiu de l'estrena d'*En construcció*, la seva darrera i magnífica pel·lícula, l'etiqueta d'iconoclasta i cineasta difícil, errònia per un director impermeable a la designació simplista, s'hagués esborrat una vegada que l'esmentada pel·lícula fos guardonada al Festival Internacional de Sant Sebastià amb el Premi Especial del Jurat i el

Fripresci, que concedeix la crítica internacional. A més, cal afegir que, posteriorment, Guerin va rebre, sorprenentment, i no per immerescut, el Premi Nacional de Cinematografia. Els esdeveniments han fet que el nom de Guerin hagi aparegut en els mitjans de comunicació, televisió, premsa diària i revistes especialitzades (?), més sovint del que sol ser habitual en un cineasta que, en aquest sentit, roman en l'oblit i la marginació.

També s'ha de dir que amb *En construcció*, el seu director ha aconseguit, sense trair, en cap moment, la seva particular actitud, una pel·lícula que resulta més accessible per a l'espectador majoritari. Hom pot entendre que una revolucionària obra mestra com *Tren de sombras*, per la qual més d'un director vendria la seva ànima al diable, resultés una proposta massa agosarada, que tant per la seva intrèpida, inaudita, concepció formal, com per la seva complexitat discursiva, deixés desarmat fins i tot l'espectador més atrevit i més previngut. *Tren de sombras*, el millor tribut que es va dedicar al cinema amb motiu del seu centenari, suposà un atemptat, que segurament el mateix Godard (i d'altres) recolzaria, contra el concepte convencional de pel·lícula. *En construcció* permet una aproximació més còmoda, ja que, des del punt de vista formal, les seves propostes no són tan radicals, sinó que parteix dels principis més estrictes del gènere documental, per tal d'oferir-nos el procés de construcció d'un edifici en l'antic barri xinès de Barcelona i d'apropar-nos a personatges que habiten la zona. Guerin pot

En construcció és el resultat d'una admirable tasca portada a terme per Guerín i el seu equip de col·laboradors, que han estat aproximadament prop de dos anys seguint el transcurs de construcció d'un immoble i observant tot el que succeïa pels voltants.

resultar, en aquest cas, un cineasta més assequible respecte a les seves anteriors obres que he pogut veure, l'esmentada *Tren deombres* i *Innisfree*, amb la qual la seva darrera pel·lícula té alguns punts de contacte, encara que en aquell cas, la perspectiva documental portava, de manera explícita un emotiu homenatge a *El home tranquil·lo* de John Ford i proposava un viatge a terres irlandeses, per tal de posar de manifest el pas del temps i indagar en la memòria col·lectiva.

En construcció és el resultat d'una admirable tasca portada a terme per Guerín i el seu equip de col·laboradors, que han estat aproximadament prop de dos anys seguint el transcurs de construcció d'un immoble i observant tot el que succeïa pels voltants. La càmera del director barcelonès capta diversos moments i situacions protagonitzades per obrers que treballen en el futur edifici i per diferents personatges que viuen en el conegut barri del Raval. Més de cent vint hores de filmació han estat seleccionades per tal de construir una

pel·lícula que té com a protagonistes la gent del carrer, la gent anònima i quotidiana. *En construcció* esdevé, per tant, una pel·lícula profundament humana, que ens apropa a la gent corrent, a la gent vulgar, que sobreviu entre la pobresa d'un barri marginal o que es trenca l'espina entre ciment i bloquets, i es també una reivindicació de tota una gent que pot resultar molt més interessant que qualsevol personatge de ficció o qualsevol figura històrica rellevant i que no necessita, en cap cas, ser encarnada per actors de renom.

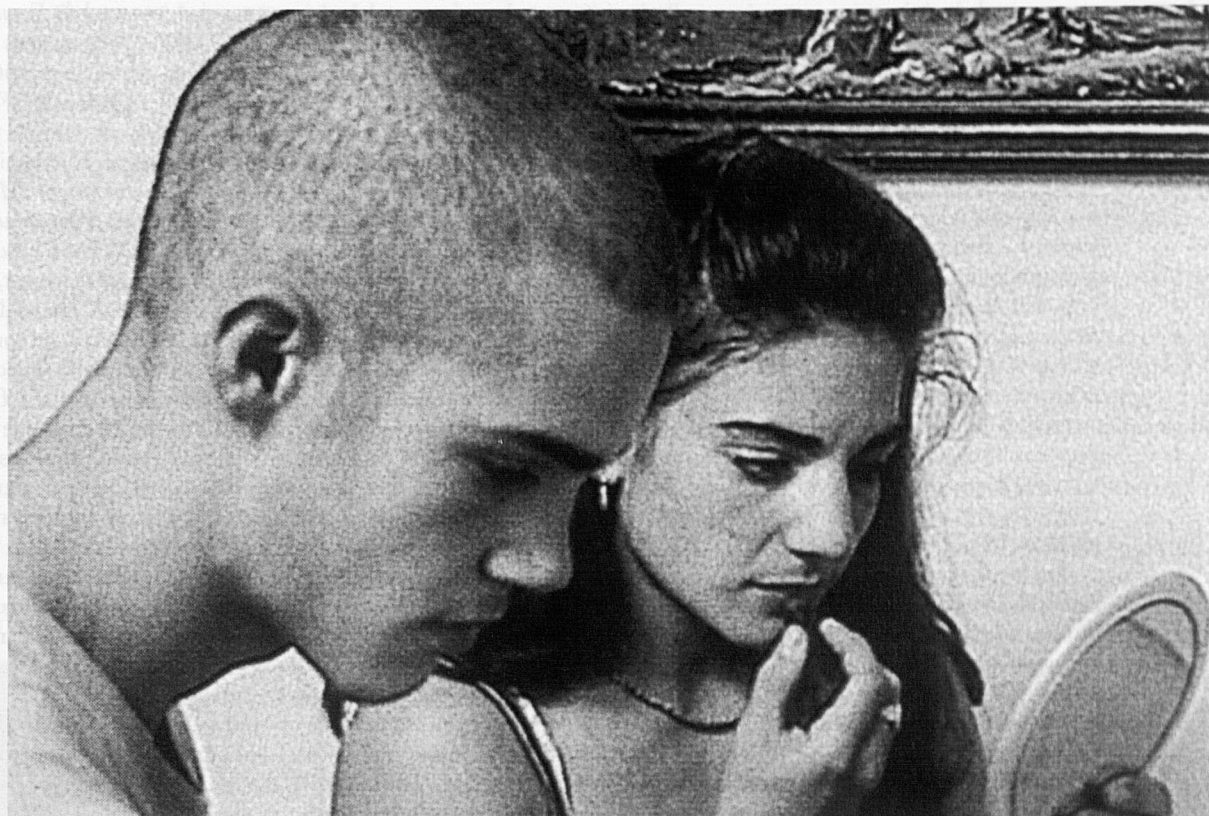
Guerín evidencia una estricta ètica de treball, una contumaç actitud i una paciència per a l'observació que fa que dels esdeveniments més quotidians, les situacions més nímies i insignificants sorgeixen trossos de vida que ni el més inspirat dels creadors seria capaç de reproduir. Amb *En construcció* l'espectador es trasllada a la realitat més immediata i comparteix més de dues hores amb una sèrie de personatges, com Guerín vol que se'ls anomeni, entranyables i als quals, al finalitzar la pro-

jecció, coneixem de manera tan propera, que et resisteixes a abandonar la sala, esperant poder compartir algun altre moment amb ells, però conscient del fet que, segurament, ja no els tornarem a veure. Personatges com el mariner vagabund, que considera tresors delicats, els objectes que recull de les escombraries, com el jove peó que s'enamora de l'al·lotja del balcó, decidida a marxar del barri, com l'estimable i desorientada prostituta i el seu passiu company, o com el paleta musulmà, que constantment parla d'ideologia i de política comunista, etc. Tots junts configuren una gran radiografia humana, contemplada per Guerín amb escrupolós respecte i amb afable complicitat, coneixedor que la posició de la seva mirada té el privilegi de poder contemplar la realitat sense filtres, sense prejudicis, ni màscares.

D'aquesta manera, la capacitat d'observació del cineasta li permet presenciar, compartir, diversos instants en què es manifesta la vida en la seva més pura essència. Però, a més,

La darrera pel·lícula de Guerin és una nova oportunitat que ens concedeix el cineasta de compartir amb ell la seva mirada, de gaudir pacientment del temps de l'observació i de poder atrapar junts la vida, a través dels seus propis ulls.

dels moments de rutina, de quotidianeïtat, l'espectador descobreix com de la innocència, de la ignorància, en sorgeixen agudes reflexions, cavil·lacions transcendents tan lícites com las de qualsevol altra persona, tal i com ocorre en el meravellós moment en què es troben els esquelets mil·lenaris, o el moment en què, homenatge a Howard Hawks inclòs, alguns dels personatges discuteixen sobre la construcció de les piràmides i l'antiga civilització egípcia, després que, la nit abans, s'hagi passat per televisió *Tierra de faraones*. Reflexions ingènues i simpàtiques, però també moments autènticament poètics, com el dia en què neva i que l'ideòleg paleta musulmà defineix com cotó caigut del cel (la pobre gent del carrer també té dret a la poesia, sembla que ens vol dir Guerin), i d'altres moments, amargs i tristos, com aquell en què l'obrer confessa que passa el cap d'any borratxo i sol.

Però, a més, *En construcción* és una obra que planteja una sèrie de qüestions directament relacionades amb la pròpia naturalesa del projecte i que

condiciona una poc habitual metodologia de treball. Una metodologia en què els diferents processos creatius que constitueixen la pel·lícula han acabat interferint-se i complementant-se, de tal manera que durant el rodatge, en què no hi havia cap tipus de planificació, es deixava sempre la porta oberta a l'atzar, tal i com recomanava Jean Renoir. Sense un guió ben definit i estructurat i amb la filmació de més de cent vint hores d'escenes captades de la realitat immediata i imprevisible, havia de ser el procés de muntatge aquell que donés solidesa i certa coherència a la pel·lícula. Per aquest motiu, no resulta gratuït esmentar la figura de Robert Bresson en relació a la pel·lícula. Per una banda, perquè Bresson concep el cinematògraf com la correlació de dues etapes: el rodatge i el muntatge, de la mateixa manera que Guerin ha hagut de desenvolupar la seva tasca, i per altra banda, perquè el director de *Mouchette*, proposa que la posada en escena sigui elaborada a partir dels més mínims recursos. Quan a això últim, el cine-

asta català, val a dir, parteix d'una proposta radical com és la d'elaborar una posada en escena a partir del no-res, sense cap tipus de preparatiu, sinó simplement amb l'enfrontament directe que es produeix entre la realitat i la seva mirada, estàtica i austera.

En construcción és una obra extraordinària, no tan audaç ni aclaparadora com *Tren de sombras*, ni tan nostàlgica, ni captivadora com *Innisfree*, però sí més entranyable i divertida, també més lleugera, però igual de suggerent i de decidida alhora de dissoldre les arbitràries delimitacions que separen la realitat i la ficció, d'esqueixar qualsevol esquema preestablert i d'ensorrar convencionalismes. La darrera pel·lícula de Guerin és una nova oportunitat que ens concedeix el cineasta de compartir amb ell la seva mirada, de gaudir pacientment del temps de l'observació i de poder atrapar junts la vida, a través dels seus propis ulls. Una oportunitat que no pot oferir qualsevol cineasta i que suposa un privilegi per l'espectador. De nou, gràcies José Luis. ■